

ПОТРЕБИ

1. Загальні характеристики потреб.
2. Аспекти поняття «потреба».
3. Класифікація потреб.

1.ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОТРЕБ

- Основними складовими мотиваційної сфери є: ПОТРЕБИ, МОТИВИ і МЕТА (ЦІЛІ).
- Оскільки мотивація є спонуканням до діяльності, структуру діяльності утворюють ті ж самі компоненти.

1.ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОТРЕБ

Із усіх можливих диспозицій найбільш важливою є ПОТРЕБИ.

Потреба – це елементарний прояв інтенціональної природи психіки, завдяки якому живий організм спонукається до здійснення певних, якісно специфічних форм діяльності, необхідних для збереження і розвитку індивіда і роду.

1.ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОТРЕБ

У системі потреб виражається ядро особистості, а в її діях, поведінці виражається характер.

ПОТРЕБИ характеризуються: СИЛОЮ, ПЕРІОДИЧНІСТЮ виникнення, СПОСОБОМ задоволення, а також ПРЕДМЕТНИМ ЗМІСТОМ як додатковою ознакою.

На першому етапі потреба ще не представлена у свідомості суб'єкта: він може переживати певне **напруження, незадоволеність**, але не знати, через що.

На рівні поведінки цей стан проявляється у **занепокоєнні, пошуковій активності**.

1.ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОТРЕБ

Відмінні особливості потреб:

- 1.Потреби притаманні живому,
- 2 Потреби відрізняються вибірковістю,
- 3.Потреба активізує організм, веде його за собою і підтримує цей стан пошуку активності до тих пір , поки потреба не задовольняється.
- 4.Кількість і якість потреб залежить від рівня організації живої істоти.
- 5.У людей є специфічні потреби, крім фізичних, біологічних потреб, до них належать **матеріальні, духовні, соціальні потреби.**

ПОТРЕБИ

Потреби є ДЖЕРЕЛОМ
АКТИВНОСТІ людини.

Поведінка, спрямована на
задоволення потреби,
розділяється на різні види
діяльності (спілкування).

2.АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ “ПОТРЕБА”

Поняття “потреба” розглядається в трьох аспектах:

- 1. Потреба як ОБ’ЄКТИВНА
НУЖДА,**
- 2. Потреба як СТАН
РОЗБАЛАНСУ**
- 3. Потреби як інтегральні,
ядерні ВЛАСТИВОСТІ
особистості.**

2.АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ “ПОТРЕБА”

**1. Потреба як ОБ’ЄКТИВНА
НУЖДА**, без задоволення якої
може унеможливлуватись
життя, тобто, коли йдеться про
необхідність певних умов для
нормального існування і
розвитку людини;

2.АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ “ПОТРЕБА”

Такі стани **об'єктивної потреби** організму в чомусь, що лежить за його межами і складають необхідні умова нормального функціонування, прийнято називати **біологічними потребами**.

На задоволення нужди спрямовані **інстинкти**, в яких **задані** і властивості предметів, що відповідають певним потребам, і основні **поведінкові акти**, необхідні для задоволення цих потреб.

2.АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ “ПОТРЕБА”

2. Потреба як СТАН РОЗБАЛАНСУ в системі людина (чи будь яка істота) - середовище, чи всередині системи організму людини, що є спонуканням до активності в напрямку усунення зазначеного розбалансу.

Стан потреби – активно-пасивний.

Пасивний аспект виражається у емоційному фоні, емоційному забарвленні.

Активний аспект проявляється у прагненні, потязі, бажанні, які знаходяться у нерозривній єдності з елементами вольових сторін особистості.

Сам по собі стан потреби може не викликати ніякої спрямованої діяльності, лише активізує біологічні прояви і загальне збудження рухової сфери, що проявляється у спрямованих пошукових рухах.

2.АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ “ПОТРЕБА”

**3. Потреби як інтегральні, ядерні
ВЛАСТИВОСТІ особистості.**

Згідно з Х,Хекхаузенем, потреба може розумітись як певна **гіпотетична змінна**, що в залежності від обставин виявляється то

- **ЯК МОТИВ, ТО**
- **ЯК ОСОБИСТІСНА РИСА.**

В останньому випадку потреби є стабільними і набувають **ознак властивостей характеру.**

2.АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ “ПОТРЕБА”

До потреб як рис особистості, належать:

- 1) мотивація досягнення успіху,
- 2) мотивація уникання невдачі,
- 3) особистісна тривожність (ОТ)), 4) локалізація контролю,
- 5) самооцінка,
- 6) рівень домагань,
- 7) мотив афіліації (соціальних контактів),
- 8) мотив влади,
- 9) мотив відкидання (відчуження).

- Вітчизняна психологія відрізняється акцентуванням сутнісного, глибинного зв'язку мотиваційної сфери з різними видами діяльності.
- Всі потреби поділяються за характером діяльності (оборонна, харчова, статева, пізнавальна, комунікативна, ігрова). Задоволення людських потреб - це процес присвоєння суб'єктом певних форм діяльності, зумовлених суспільним розвитком.

- **Процес «впізнавання» потребою власного предмета називається предметненням потреби. Його елементарна форма відома як враження (*імпринтинг*), коли моментально встановлюється зв'язок предмету, що сприймається, з актуалізованою потребою і наділення його біологічним значенням.**

- **Опредметнення - це акт, в якому народжується мотив. Мотив визначається як предмет потреби або як «опредметнена потреба». В акті предметнення потреба перетворюється - стає певною, тобто потребою саме в даному предметі, досягає конкретизації та усвідомленості. З появою мотиву різко міняється і тип поведінки - вона набуває спрямованості, що задається МОТИВОМ**

- У процесі опредметнення виявляються дві особливі риси потреб:
 - 1) спочатку дуже широкий спектр об'єктів, здатних задовольнити дану потребу;
 - 2) швидка фіксація потреби на першому предметі, що її задовольнив.

- В онтогенетичному розвитку будь-якої потреби виділяються два етапи: період до «першої зустрічі» з предметом, що задовольняє її, і період після цієї зустрічі.
- На першому етапі потреба ще не представлена у свідомості суб'єкта: він може відчувати стан певної напруженості, незадоволення, але не знати, з чим це пов'язано.
- На рівні поведінки такий стан виражається в неспокої, пошуковій активності, спонтанному переборі різних предметів. В результаті пошуків, зазвичай, відбувається зустріч потреби зі специфічним предметом, що забезпечує її задоволення. Цим і завершується перший етап

- Мотиваційна сфера особистості нерозривно пов'язана із емоційною сферою. Суб'єктивно потреби репрезентуються у вигляді емоційно забарвлених бажань, потягів, прагнень, а успішність їх реалізації відображається в оціночних емоційних реакціях.

- При аналізі будь-якої потреби прийнято розрізняти два основних її аспекти: змістовий і динамічний.
- **Змістовний аспект** полягає в певній репрезентації відображеної дійсності (її представленості у складі даної потреби) і може бути переведений в **когнітивну форму (знання)**.
- **Динамічний аспект** – це **енергетичний потенціал**, що міститься у певній потребі, необхідний для ініціації поведінки, підтримання певного рівня активності або зміни її спрямованостя.

3.Класифікації потреб

Класифікація потреб, за Каверінім:

- 1.Рекреація,
- 2.Пізнання,
- 3.Спілкування,
- 4.Праця.

Потреби також поділяють на:

- 1)біогенні, 2)психофізіологічні, 3)соціальні, 4) вищі.

3.Класифікації потреб

В обох класифікаціях потреби можуть бути поділені за спрямованістю на :

- 1) потреби збереження (пов*язані із адаптаційною мотивацією, тобто мотивацією встановлення рівноваги з середовищем),
- 2) потреби розвитку (орієнтирувальний рефлекс, порушення цієї рівноваги і створення оптимального стану напруженості).

Класифікації потреб

За А.Н.Петровським, потреби поділяються на: 1) природні і культурні – за походженням; 2) матеріальні і духовні – за предметом.

За Г.С.Костюком, потреби поділяються на:

1. Первинні (природні). 2 Вторинні (суспільні).

3.Класифікації потреб

За популярною класифікацією А.Маслоу потреби поділяють на сім рівнів:

1. Біологічні потреби.
2. Потреба у безпеці.
3. Потреба у приналежності до соціальної групи і любові.
4. Потреба у повазі, визнанні, авторитеті.
5. Пізнавальні потреби.
6. Естетичні потреби.
7. Потреба у самореалізації, самоактуалізації.

3.Класифікації потреб

К. Хорні вважала, що людині з раннього дитинства властиві дві основні потреби:

потреба в задоволенні біологічних потреб (в їжі, сні і т.ін.) і потреба в безпеці.

Остання може бути фрустрована в ситуації ворожості, в яку потрапляє непередготовлена до неї дитина, що породжує «базову тривогу».

Протягом всього життя людина прагне подолати зароджене одного разу почуття незахищеності.

В роботі «Самоаналіз» К.Хорні описала 10 невротичних потреб, що, у тій чи іншій мірі, проявляються у поведінці більшості людей і, які спрямовані на компенсацію «базової тривоги».

3.Класифікації потреб

До таких належать наступні потреби:

- 1) в любові і схваленні (прагнення бути об'єктом любові і захоплення з боку інших;
- 2) у керуючому партнері (прагнення залежати від іншого, щоб уникнути самотності);
- 3) в чітких обмеженнях (прагнення підкорятися суворо встановленим порядкам);
- 4) у владі (прагнення домінувати і контролювати інших);
- 5) в експлуатації інших (прагнення використовувати інших у своїх цілях і страх бути використаним);

3.Класифікації потреб

- 6) у суспільному визнанні (прагнення до високого суспільного статусу);
- 7) у захопленні собою (прагнення створити ідеалізований образ самого себе, позбавлений слабостей і недоліків; потреба в компліментах і лестощах з боку оточуючих);
- 8) в честолюбстві (прагнення до переваги при наявності страху невдачі);
- 9) в самодостатності і незалежності (дистанціювання, уникнення будь-яких відносин, що передбачають взяття на себе будь-яких зобов'язань);
- 10) у бездоганності і неспростовності (прагнення бути морально непогрішним, добродішним і бездоганним в усіх відношеннях).

3.Класифікації потреб

Автор психоаналітичної теорії самості Х.Когут також позначив дві первинні потреби, що виникають вже на самих ранніх етапах розвитку людини.

Такими він вважав:

- потребу в **«дзеркалізації»** (бажання бути «відображеним» у свідомості інших людей в усій своїй унікальності і самоцінності) і
- потребу в **ідеалізації** (несвідоме бажання дитини, щоб її значущі інші ідеально відповідали усім її сподіванням).

Поєднанням цих двох потреб визначається здійснюване протягом усього життя прагнення **знайти в іншій людині «ідеальне дзеркало».**

3.Класифікації потреб

Е.Фромм («Втеча від свободи») стверджував, що конфлікт між **прагненням до свободи і прагненням зберегти безпеку** визначає всю мотиваційну сферу особистості.

Описуючи людську поведінку в світлі фундаментальної дихотомії **«свобода - безпека»**, він виокремив так звані **«екзистенційні потреби людини»**.

За Фроммом їх **п'ять**:

3.Класифікації потреб

1. Потреба у встановленні зв'язків.

Для подолання самоізоляції та відчуженості людині необхідно вступати у відносини з іншими людьми, що ґрунтуються на взаєморозумінні, співучасті і турботі.

Ця потреба найбільш повно виявляється у, так званій, **«продуктивній любові»**, що дозволяє одночасно **брати участь в житті іншого і зберігати власну індивідуальність**. Труднощі у задоволенні потреби у зв'язку породжують нарцисизм - егоїстичне прагнення відстоювати тільки особисті інтереси.

3.Класифікації потреб

2. Потреба в подоланні.

У людині закладена потреба активного подолання всіляких бар'єрів на шляху до особистісного зросту;

їй притаманний опір пасивності й інертності.

Ця потреба реалізується у **творенні та творчості**, тоді як неможливість її задоволення породжує деструктивність

3.Класифікації потреб

3. Потреба у вкоріненості (в «коріннях»).

Людина потребує того, щоб відчувати себе невід'ємною частинкою світу.

Після розриву симбіотичних зв'язків з матір'ю первинна потреба в безпеці довершується більш складною духовною потребою в почутті стабільності, надійності і ґрунтовності стосунків зі світом.

Реалізація цієї потреби передбачає пошук непорушних, ціннісних і смислових підстав людського буття.

3.Класифікації потреб

4. Потреба в ідентичності. В

даному випадку мається на увазі споконвічна потреба тотожності з самим з собою, усвідомлення власної унікальності, можливості відповісти на запитання «Хто я?» і сказати самому собі: «Я - це Я».

3.Класифікації потреб

5. Потреба в системності світогляду і відданості.

Кожному необхідно мати:

- певну систему орієнтації у навколишньому світі,
- власний раціональний погляд на природу і суспільство, а також
- об'єкт особливої відданості, у присвяті, у якому знаходиться сенс ЖИТТЯ.

3.Класифікації потреб

Найбільш великий перелік потреб належить Х. Мюррею:

- 1) домінантність - прагнення контролювати, впливати, направляти, переконувати, перешкоджати, обмежувати;
- 2) агресія - прагнення до самоствердження за рахунок приниження (словом чи ділом) іншої людини;
- 3) пошук дружніх зв'язків - прагнення до дружби, любові; страждання завідсутності дружніх відносин; бажання зблизити людей і усунути перешкоди між ними;

3.Класифікації потреб

- 4) відкидання інших - прагнення відкинути будь-які спроби зближення з боку інших людей;
- 5) автономія - прагнення звільнитися від будь-яких обмежень (опіки, режиму, порядку тощо);
- 6) пасивна покора - підпорядкування силі, прийняття долі, інтрапунітивного (само звинувачувального), визнання власної неповноцінності;
- 7) потреба в повазі і підтримці;

3.Класифікації потреб

- 8) потреба в досягненнях - прагнення подолати бар'єри, що виникають, перевершити інших, досягти вищого рівня у будь-якій справі, бути послідовним і цілеспрямованим;
- 9) потреба бути у центрі уваги;
- 10) потреба гри - перевага гри перед будь-якою серйозною діяльністю, бажання розваг, любов до дотепів, безтурботності, що межує з безвідповідальністю;

3.Класифікації потреб

11) егоїзм (нарцисизм) - прагнення ставити понад усе свої власні інтереси, зосередженість на собі, самовдоволення, аутоеротизм, тенденція до суб'єктивізму у сприйнятті світу; часто зливається з потребою в агресії або відкиданні інших;

12) соціальність (соціофілія) - забування власних інтересів в ім'я інтересів і цінностей групи, альтруїстична спрямованість, турбота про інших, прагнення до компромісу;

3.Класифікації потреб

- 13) потреба пошуку покровителя - очікування поради, допомоги; безпорадність, пошук розради, м'якого ставлення;
- 14) потреба надання допомоги;
- 15) потреба уникнення покарання - стримування власних імпульсів з метою уникнути покарання, осуду; потреба рахуватися з громадською думкою;
- 16) потреба самозахисту - прагнення відстоювати свої права, виправдатися посиленнями на обставини, поєднане з відмовою від аналізу своїх помилок

3.Класифікації потреб

17) потреба в подоланні поразки і уникнення невдачі - відрізняється від потреби досягнення акцентом на самостійності в діях;

18) потреба уникання небезпеки;

19) потреба порядку - прагнення до акуратності, упорядкованості, точності і краси;

20) потреба судження - прагнення ставити загальні питання і відповідати на них; схильність до узагальнень, абстрактних формул, захопленість «вічними питаннями» і т.ін.

3.Класифікації потреб

Разом з феноменологічним описом, Х.Мюррей запропонував декілька варіантів групування потреб.

Потреби поділяються, перш за все, на:

- 1) первинні (вісцерогенні) - вроджені,** пов'язані з природними потребами організму (потреби в їжі, воді, уникненні болю, сексуальному задоволенні);
- 2) вторинні - сформовані за життя і** характеризують людину як соціальну істоту (найважливіші з яких - потреби в любові, співпраці, автономії, агресії, творчості).

3.Класифікації потреб

Виділяються також потреби:

1) явні (виражені), що вільно проявляються назовні у вигляді фізичних дій, мови, складних форм поведінки і доступні безпосередньому спостереженню (наприклад, агресія, що задовольняється у соціально прийнятних видах діяльності – спорті, тощо;

3.Класифікації потреб

2) латентні (приховані), які не проявляються в актах цілеспрямованої поведінки, але

спонтанно виражаються: у **фантазіях, снах, іграх**, а також –

у вигляді **перекручувань** сприйнятого матеріалу, в тенденції **сприймати все так, «як хочеться»**.

Їх зміст складають **несвідомі асоціальні** потяги до **агресії та сексу**.

3.Класифікації потреб

За Мюрреєм, вивчення латентних потреб можливе лише у процесі психотерапії або експериментально, шляхом створення невизначених стимульних умов, якими активуються образи фантазії, асоціативно пов'язані з цими потребами. Причому самі продукти фантазії розглядаються як безпосереднє вираження досліджуваних прихованих потреб.

3.Класифікації потреб

За функціям та формами прояву потреби поділяються на:

- 1) інтровертні потреби, які характеризуються спрямованістю на самого себе (наприклад, агресія може набувати форми почуття провини або ауто агресивних дій);
- 2) екстравертні потреби, спрямовані назовні, на інших людей; (агресія, що набуває форми словесних образ або нанесення тілесних ушкоджень).

3.Класифікації потреб

Потреби можуть виявлятися на:

- 1) на **дієвому** рівні,
- 2) на **вербальному** рівні.

За характером спрямованості всі потреби можуть бути віднесені до однієї з двох груп:

- 1) **егоцентричні**, замкнуті на самому об'єкті,
- 2) **соціоцентричні**, пов'язані з соціальними інтересами особистості.

МОТИВИ

Мотиви є безпосередніми спонуканнями людини до діяльності.

В ролі мотивів **можуть виступати:**

потреби,

почуття,

інтереси,

переконання,

ідеї,

ідеали,

установки,

бажання,

наміри тощо.

Мотиви

Мотиви бувають усвідомлювані і неусвідомлювані.

Уся система мотивів може бути розподілена на чотири групи мотиваційних факторів:

- 1) прямий кінцевий результат як безпосередній мотив діяльності;
- 2) мотивація винагороди;
- 3) прагнення уникнути репресії;
- 4) привабливість самого процесу діяльності.

Цілі

Цілі діяльності бувають близькі і відділені.

Останні вносять внутрішню єдність у діяльність людини, структурують її, створюють підпорядкованість одних завдань іншим.

Цілеутворення є важливою умовою психічного і особистісного здоров'я людини.

У проблемних підлітків і юнаків спостерігається порушення цілеутворення, відсутність перспективного бачення себе у майбутньому.